

ניהול מלחמות לפי עקרונות של ניהול סיכונים

בספר "מלחמה בעידן הסיכון" טוען כריסטופר קוקר שאת המלחמות של העת הנוכחית מנהל המערב לפי העקרונות של ניהול סיכונים

(Christopher Coker, War in an Age of Risk, Polity, Cambridge, 2009)

מבוא

כריסטופר קוקר, פרופסור למדעי המדינה, מנתח בספרו "מלחמה בעידן הסיכון" את ההשפעה שיש לגישה של ניהול סיכונים על האופן שבו החברה המערבית בת זמננו תופסת את תופעת המלחמה בכללותה וכן את האופן שבו יש לדעתה לתכננה ולנהלה. הספר מורכב משישה פרקים היוצרים תמונה מקיפה של שילוב הגישה של ניהול סיכונים בתפיסות בנוגע לתכנון ולניהולן של המלחמות המודרניות. הספר סוקר כיצד חברה מודרנית שמושגת על ניהול סיכונים מתכננת מלחמות ומנהלת אותן. כמו כן מנתח הספר את המורכבות של תופעת המלחמה, מתייחס לבעיות היסוד של הגישה לניהול סיכונים ומסביר את האופן שבו משתמשים בגישה של ניהול סיכונים בגיאופוליטיקה. קוקר מסכם את ספרו בשרטוט קווים לדמותו של עידן ניהול הסיכונים ולבעיותיו. הספר משתייך לאסכולה חדשה במדעי המדינה ובפילוסופיה המתמייחסת לתופעת המלחמה של סוף המאה ה-20 ושל תחילת המאה ה-21 במושגים של ניהול סיכונים. הסופר יוצא מנקודת הנחה שחברה המשתמשת במערכת לניהול סיכונים היא חברה בטוחה שנמצאת כל הזמן במתקפה.

בין היתר עוסק המחבר בשינויים שהתחוללו בפרקטיקה של המלחמה, כמו המעבר שהתרחש בשנים האחרונות למלחמות ללא ניצחון. לטענתו, המלחמות של היום הן מבצעים של ניהול סיכונים מכל בחינה שהיא חוץ מאשר בשמות שלהן. כלומר, מדינות המערב של היום מנהלות את המלחמות באמצעות שיטות לניהול סיכונים, אך לא מודות בכך. לפי קוקר הגישה של ניהול הסיכונים היא דטרמיניסטית. כלומר, מדינה שהוגדרה "מסוכנת" על פי העקרונות ואמות המידה המקובלות תיחשב לסיכון כל עוד מסוכנותה לא ניטלה ממנה באמצעות התערבות של מדינות המערב.

החרדה מובילה לניהול סיכונים

תרומתו המשמעותית של הספר היא בניתוח המהות של שלושה מושגי יסוד חשובים לניתוח סיכונים ובתחום הביטחון: חרדה, מורכבות ועתיד. החרדה היא מרכיב דומיננטי בחברה שמנהלת סיכונים. לדעתו, החרדה היא מפני העתיד הלא ידוע והלא בטוח, אך היא מבוססת על תחושת הפחד שקיימת בהווה. החרדה נובעת מניסיון סובייקטיבי, אך היא משפיעה על שיקולי המומחים שעוסקים בניהול סיכונים.

מורכבות היא מאפיין בולט של מערכות חברתיות של העולם המערבי בן זמננו. החברות המערביות מתאפיינות במערכות לא ליניאריות שמנהלות את עצמן באופן עצמאי. הנכסים של מערכות חברתיות גדולים מסכום חלקיהם. העתיד ממשיך להיות לא ודאי, אך על החברה מוטלת האחריות ליצור מנגנונים להסתגלות מהירה למציאות שהולכת ומשתנה. הצד החזק של הספר הוא בהסבר שהוא נותן למהות של הגישה לניהול סיכונים בהקשר של

רס"ן (מיל') דן פיוסקין
עמית מחקר במכון למחקרי
ביטחון לאומי (INSS)

תכנון מלחמות וניהולן. המחבר מנתח את המלחמה של האמריקנים בעיראק ובאפגניסטן מנקודת הראות של ניהול סיכונים. לטענת המחבר, מדינה שואפת לחלוק את הסיכונים עם גורמים נוספים: חברי קואליציה, חברות פרטיות ועם אזרחיה.

הספר מראה שהפופולריות של השימוש בניהול הסיכונים לא הגיעה בבת אחת. המערב החל להתייחס למלחמות לפי הגישה של ניהול סיכונים בעקבות ההבנה שהעולם הופך למורכב יותר ויותר, כך שפחות ופחות ניתן לנבא את התפתחות המגמות. אימוץ הגישה הזאת של ניהול סיכונים נועד להפחית את אי־הוודאות ביחס לעתיד. עם זאת, אימוץ הגישה של ניהול הסיכונים אינו הופך את החיים לבטוחים יותר. התחושה של חוסר ביטחון ממשיכה להתקיים. לדעת קוקר, הבעיות המרכזיות של העולם, כמו הגירה, מחלות ושינויי אקלים הופכות בסופו של דבר לבעיות ביטחוניות שלהן אין למערב פתרונות טובים.

הביקורת על הרעיונות של קוקר

לדעתי, טענותיו של קוקר שאימוץ ההיגיון של ניהול הסיכונים שינה באופן מהותי את התפיסות המסורתיות של הביטחון הן חדות מדי ומתעלמות מהתפתחות החשיבה הצבאית במערב בתשע השנים האחרונות. ארה"ב הגיבה על פעולותיה התוקפניות של עיראק ועל פעולות הטרור של אל־קאעידה באמצעות הפעלת כוח צבאי קונוונציונלי בלי לשקול שיקולים של ניהול סיכונים. המטרות הצבאיות של המערכות בעיראק ובאפגניסטן הושגו בהצלחה באמצעות תכנון וניהול מקצועיים של הפיקוד הבכיר הצבאי האמריקני, שבהם נעשה לכל היותר שימוש זניח בגישה של ניהול הסיכונים לצורך קבלת ההחלטות האסטרטגיות. אימוץ רחב היקף של הגישה לניהול סיכונים התרחש במידה רבה בעקבות אי־השגת המטרות המדיניות בעיראק ובאפגניסטן.

הספר מבהיר את מהות הגישה של ניהול סיכונים בנוגע לניהול מלחמות ומערכות צבאיות. עם זאת, הספר אינו מנתח את האופן שבו משתלב ניהול הסיכונים בתורות הלחימה ובתכנון המבצעים הצבאיים. למעשה, הספר אינו מציג כיצד מפקדי הצבאות במערב משתמשים בפועל בגישה של ניהול הסיכונים.

סיכום

ניכר שאת המונוגרפיה כתב איש אקדמיה שלא למד את תורות הלחימה ואת השיטות הסטנדרטיות לתכנון מבצעים ולניהולם. העובדה שהמחבר לא שילב בין הגישה לניהול סיכונים לבין תורות הלחימה והתורות לתכנון של מבצעי לחימה ולניהולם מעלה את השאלה עד כמה הספר משקף את השפעתה האמיתית של גישה ניהול סיכונים על תהליכי הליבה

המחבר מנתח את המלחמה של האמריקנים בעיראק ובאפגניסטן מנקודת הראות של ניהול סיכונים. לטענת המחבר, מדינה שואפת לחלוק את הסיכונים עם גורמים נוספים: חברי קואליציה, חברות פרטיות ועם אזרחיה.

הספר מראה שהפופולריות של השימוש בניהול הסיכונים לא הגיעה בבת אחת. המערב החל להתייחס למלחמות לפי הגישה של ניהול סיכונים בעקבות ההבנה שהעולם הופך למורכב יותר ויותר, כך שפחות ופחות ניתן לנבא את התפתחות המגמות. אימוץ הגישה הזאת של ניהול סיכונים נועד להפחית את אי־הוודאות ביחס לעתיד. עם זאת, אימוץ הגישה של ניהול הסיכונים אינו הופך את החיים לבטוחים יותר. התחושה של חוסר ביטחון ממשיכה להתקיים. לדעת קוקר, הבעיות המרכזיות של העולם, כמו הגירה, מחלות ושינויי אקלים הופכות בסופו של דבר לבעיות ביטחוניות שלהן אין למערב פתרונות טובים.

השימוש בגישה ניהול סיכונים בהפעלת הכוח הצבאי כמו בעיראק או באפגניסטן דורש מהממשל להעריך את העלויות ואת ההשלכות של התערבות ושל אי־התערבות. חשיבה במושגים של ניהול סיכונים דורשת להעריך באיזו מידה ההשקעה בפגיעה במשטר קיצוני יכולה לפגוע במאמצים של כוחותינו במלחמה נגד תשתיות הטרור בתוך המדינה עצמה. הגישה של ניהול סיכונים מאפשרת למקבלי ההחלטות להבין גם את החשיבות של הקצאה נכונה של משאבים בין ההשקעות באתגרי הביטחון בתוך המדינה לבין ההשקעות באתגרי הביטחון במדינות שאין עימן גבול משותף.

אימוץ רחב היקף של הגישה לניהול סיכונים התרחש במידה רבה בעקבות אי־השגת המטרות המדיניות בעיראק ובאפגניסטן

מפת הסיכונים העולמית

המומחים לעולם אינם מסכימים ביניהם בנוגע למשמעויות הסכסוך, וזו מגבלה מבנית של כל שיטה אנליטית. עם זאת, הגישה של ניהול סיכונים מאפשרת למפות את המדינות השונות לפי מידת הסיכון שהן מהוות למדינות המערב, למשל "מדינות מסוכנות", "מדינות עניין" וכד'. בכל מקרה, הגישה של ניהול הסיכונים אינה מורה למקבלי ההחלטות מה לעשות. ההחלטה על דרך הפעולה היא בסופו של דבר הסיכון הגדול ביותר שמקבלי ההחלטות לוקחים על עצמם. האופן שבו מנוהל כיום הביטחון של העולם המערבי אינו טוב יותר מאשר בעבר, אלא מתאים יותר לתרבות של התקופה הנוכחית.

פרופסור קוקר כותב שניהול הסיכונים הוא שיטה חדשה שנכנסה לתחום של ניהול הביטחון הלאומי של מדינות המערב. לדעתו, ניהול סיכונים אינו הכלי האולטימטיבי לפתרון סכסוכים אלא שיטה שמאפשרת למפות את המדינות על פי מידת מסוכנותן לכוחותינו. בסופו של דבר, טוען המחבר, האחריות לקבלת ההחלטות בנוגע לפתיחה במלחמה ולניהולה מוטלת על קברניטי המדינה. לפיכך הערכה שגויה של המציאות ושל המגמות המתפתחות בה מביאה לכישלון. לעומת זאת, הערכה נכונה מביאה לניצחון וליצירת ביטחון. הספר תורם להבנת הגישה שגורסת כי המערב נטש את המושגים "הרתעה", "הגנה", "איומים" ועובר יותר ויותר למושגים ולתפיסות שעוסקים בנושאים כמו ניהול סיכונים, זהירות, מעקב ופגיעות האוכלוסייה.

בעקבות אימוץ הגישה לניהול סיכונים והמלחמות באפגניסטן ובעיראק גיבש המערב תפיסה של מלחמה ארוכה ובלתי פוסקת. יתר על כן, לטענת המחבר, מדינות המערב אינן מדברות כיום על מלחמות במושגי ניצחון, אלא מאמצות שיטות המאפשרות לנהל סכסוכים למשך זמן רב בלי להשיג הכרעה אך גם בלי לשעבד את כלכלותיהן. לדבריו,

